

लक्ष्मणराव सरदेसाय

डॉ. बाळकृष्णजी कानोळकार

अणकारीत साहित्य

लक्ष्मणरावान सर्जनशीळ लेखन केलां, समीक्षा लेखन आनी हेर ललित आनी ललितेतर साहित्यपूय तांणी बरयलां. तेच वांगडा न्हय, पूण जिणेच्या दुसऱ्या अर्दांत तांणी अणकाराचो वावरूय केला. हो वावर दोन पावंड्यांचेर जाला. पयलो, तांकां अणकार करचे खातीर महाराष्ट्र राज्य साहित्य आनी संस्कृती मंडळ, मुंबय, आनी, महाराष्ट्र ग्रंथ भांडार, मुंबय ह्या नामनेच्या संस्थांनी आपोवणें धाडलें. हें आपोवणें पुर्तुगेज आनी फ्रांसीसी भासांचेर आशिल्ल्या तांच्या अधिकाराक आनी व्यासंगाक लागून मेळिल्लें. हातुंतले पयले संस्थे खातीर तांणी आलबेर काम्यूचे 'लॅत्रांजे' हे फ्रेंच कादंबरीचो अणकार केलो जाल्यार 'Os Brahmanas' हे पुर्तुगेज कादंबरीचो अणकार तांणी दुसरे संस्थे खातीर केलो. हे दोनूय अणकार म्हळ्यार अणकारकार्याचे कळाशेचे मॉडेलस म्हणूं येतात. तशें पळोवंक

ताका लागून तांणी खंयचें बरप पयलीं केलें आनी खंयचो ताचो अणकार आशिल्लो हाचो अदमास घेवप केन्ना केन्ना कठीण जाता. तरी लेगीत तांच्या लेखनाचो पिंड, कळाशी आनी चिंतनाची दिका, जिणे अणभव प्रोसेस करपाची बड, तांचो पत्रवेव्हार हांचो विचार केल्यार म्हाका म्हणन दिसता की तांणी हें बरप मराठींतल्यान पयलें केलें आनी मागीर तें आपणेंच कोंकणींत अणकारीत केलें. पूण कवितेचे बाबतींत मात तांणी आपणाल्या पुर्तुगेज कवितांचो अणकार कोंकणी आनी मराठींतल्यान केल्लो पळोवंक मेळटा.

तांणी केल्ल्या आपणाल्याच साहित्याच्या अणकारांतल्यान तांचीं दोन कोंकणी पुस्तकां उजवाडा आयलीं. एक 'पापडां कवळ्यो' ही नवलिका आनी दुसरें 'खबरी : कांय वर्माच्यो, कांय कर्माच्यो.' तांच्या ह्या अणकाराच्या वावरा विशीं अदीक खोलायेन सोद घेवपाक वाव आसा.

प्रक२०१ पांचवें

तिसरी खिस्त

गेल्यार लक्ष्मणरावांच्या पुर्तुगेज आनी फ्रांसीसी भाशेच्या गिन्यानाचो लाव मराठी आनी कोंकणी भास आनी साहित्य निर्मणेच्या मळार व्हडा प्रमाणांत घेवं येता आशिल्लो. पूण तशें जालें ना. तशें जाल्लें जाल्यार त्या त्या भासांतल्यो व्हड आनी नामनेच्यो साहित्यकृती आयज ह्या दोनूय भासांतल्या वाचप्यांक आनी अभ्यासकांक मेळटल्यो आशिल्ल्यो, आनी ताका लागून ह्या दोनूय भासांचें साहित्यिक मळ अदीक गिरेस्त जातलें आशिल्लें; साहित्य निर्मणी आनी समीक्षावावराक नवी दिका आनी तेज मेळटलें आशिल्लें. पूण तें जालें ना.

लक्ष्मणरावान हे भायर आपणाल्याच काय बरपावळींचे अणकार केल्यात. तातूंत कांय पुर्तुगेज कविता, 'दर्याची गाज' ही मराठी नवलिका, कांय व्यक्तिचित्रां, कांय कथा, कांय लघुनिबंद आनी ललितनिबंद हांचो आसपाव जाता. आपणाले जिणे विशींचें कांय कथन तांणी अणकारीत केलां. १९७५ वर्सा उपरान्तूय तांचो हो वावर ते भायर पड मेरेन चलतालो. ह्या तेंपावेलीं तांची कांय बरपावळ एकाच वेळार वो मातशी फाटींफुडें थळाव्या आनी गोंयाभायल्या नेमाळ्यांतल्यान उजवाडाक येताली.

पूर्ण जावंक पावूंक नाशिल्ले कांय संकल्प

लक्ष्मणरावांली कूड १९८६ वर्साच्या फेब्रेराच्या म्हयन्यांत सोंपली. तांणी सुमार ६० वर्सां मराठी, कोंकणी आनी पुर्तुगेज भासांतल्यान साहित्यनिर्मणी केली. पूण खंयचोच कलाकार तांच्या मनांतलीं, मतींतलीं सगळीं चित्रां पुराय करूंक पावताच अशें जायना. जायते फावटीं तो तशें करूंक पावना. कित्याक तर नवनिर्मणी म्हळ्यार एक प्रोसेस. आनी ताका कितलो वेळ लागत तें सागूं नजो. तांचेय मतींत आनी काळजांत जायतीं चिंतनां आनी सपनां आशिल्लीं. केन्ना केन्ना तांच्या उलोवपांतल्यान तेच प्रमाण बरपांतल्यान तांची सूलूस मेळटाली. पूण तीं पुराय करूंक तांकां फाव तितलें आयुश्य मेळ्ळें ना. आनी तीं सपनां सपनांच उरलीं. कांय बोंग्यांनी, जाल्यार कांय अर्दुकुटीं फुलिल्लीं. तांच्या मरणान आतां तांच्या ह्या सपनांचेर, संकल्पांचेर निमाणो पड्डो उडयला.

तांच्या ह्या संकल्पां भितर कांय कादंबऱ्यो, कांय कथांझेले, 'समग्र लक्ष्मणराव' हो साहित्यिक प्रकल्प हांचो आसपाव जाता. ज्यो कादंबऱ्यो बरोवपाचो तांणी संकल्प केल्लो तातूंत 'पितरांचे पाप', 'निळे आकाश', 'शाळा मास्तर', 'आग्वादचे तट', 'पुरुषोत्तम', 'कोंडवाड्याच्या भिती' हांचो आसपाव जाता. ह्या कादंबरींची थोडी भोव प्रकाशनपूर्व जायरात लेगीत केल्ली पळोवंक मेळटा. हातुंतल्यो कितल्यो कादंबऱ्यो तांणी प्रत्यक्ष

बरोवंक घेतिल्ल्यो हें सांगप कठीण. 'कोंडवाड्याच्या भिती' हे कादंबरीचे कांय वांटे मात प्रकाशित जाल्यात; पूण ती पुराय जाल्ली नासुंये. 'दर्याची गाज' ही तांकां नवलिका म्हण मराठींत प्रसिद्ध करपाची आसली. पूण प्रत्यक्षांत तिचो आसपाव 'बिजेची चंद्रकोर' ह्या कथांझेऴ्यांत एक कथा म्हण केला. मात तपशिलाचे कांय किरकोळ बदल करून 'पापडां कवळ्यो' ह्या नांवान खासा तांणीच तिचें कोंकणींत अनुसर्जन केलां.

'सुरंगी फुलां' म्हण आपणाल्या कथांचो एक झेलो तांकां काडचेलो आसलो. पूण तो जालो ना. तेच भशेन 'फिरंगी द्राक्षे' नांवान पुर्तुगेज आनी फ्रांसीसी कथांचे अणकार तांकां उजवाडा हाडचे आशिल्ले. कांय ४-५ कथाच तांणी हाचे खातीर अणकारीत केल्ल्यो जावंये. तशी गवाय मेळटा. पूण मागीर तांचो हो वावर रखडलो जावंये आनी ताका लागून 'फिरंगी द्राक्षे' कथांझेऴो उजवाडा येवंक पावलो ना. तो आयिल्लो जाल्यार मराठी कथासाहित्यांत एक मोलादीक भर पडपाची हातूंत इल्लोय दुबाव ना.

तांणी बरयल्ले आनी उजवाडा आयिल्ले जायते ललित आनी लघुनिबंद आसात. असल्या मराठी निबंदांचो एक झेलो 'कडू निबंध' ह्या माथाळ्यान तांकां उजवाडावपाचो आशिल्लो.

पूण तोय जालो ना. तेच वरी तांणी बरयल्ल्या 'व्यक्तिचित्रां'त आनीक कांय व्यक्तिचित्रांची भर घालून तांकां 'गोव्याकडील माणसे' हाची एक नवी आवृत्ती वा ताचो दुसरो भाग उजवाडावपाचो आशिल्लो. तोय वावर उरलो. तांणी बरयल्लीं जायतीं चरित्रचित्रां आसात. तीं एकठावन तातुंतल्या मेजक्या चित्रांचें एक पुस्तक काडपाचो तांणी हावेस बाळगिल्लो. हो जालो मराठी भाशे संबंदांतलो विचार.

कोंकणीत लेगीत आपणें कितें तरी व्हड साहित्यिक वावर करचो अशें तांकां सदांच दिसतालें. जो वावर तांणी केला तातूंत ते समाधानी नाशिल्ले. 'एकोणीस-वीस' खंडांची बृहत कादंबरी बरोवपाची एक येवजण तांचे मतीत घुंवताली.

हे भायर 'कर्नाटक आरोग्य धाम' सारकेलो एक प्रकल्प गोंयांत जावचो असोय तांचो विचार आशिल्लो. ताचे विशीं ते पोटतिडकेन उलयताले. तांकां आनीक कांय वर्सांचें आयुश्य मेळिल्लें जाल्यार घडये तांचे हे संकल्प पुराय जावंकूय पावत आशिल्ले.

पूण तांच्या मरणान आतां ह्यो गजाली म्हळ्यार संकल्प आनी सपनांच उरल्यांत.

